

**Säkerhetspolitiskt
program för
Svensk Handel**

Trygga och säkra handelsplatser

Trygga och säkra handelsplatser och butiker för såväl handlare och personal som besökare är en förutsättning för handelns utveckling.

Möjligheterna till ett brett utbud av butiker bidrar till ett områdes trivsel, attraktion och dragkraft på samma sätt som en säker e-handel bidrar till ett stort utbud för konsumenten – inte minst i glesbygd. Tyvärr har utvecklingen i många fall gått åt fel håll och handeln är idag mycket brottsutsatt.

Sverige har flest antal anmälda stölder per invånare i EU och varje år stjäls det för cirka 8,5 miljarder kronor från svenska butiker. Utöver problemen med stölder, ökar även andelen hotfulla situationer i handeln. Tillsammans med kostnaderna för brottspreventivt arbete i handeln uppgår handelns kostnader för trygghet och säkerhet till dryga 25 miljarder kronor. Det är kostnader som måste kompenseras på annat håll genom sänkta marginaler, minskade utgifter eller högre priser för konsumenterna.

Det mest grundläggande trygghetsarbetet handlar om att sänka den faktiska risken för att utsättas för brott. Detta kräver samarbete mellan handlare, fastighetsägare, kommun och myndigheter i kombination med polisiära insatser. En trygg och säker handelsmiljö är en förutsättning för att driva företag. Idag tvingas 75 procent av livsmedelshandlarna att ändra i sitt sortiment på grund av brottslighet, 40 procent upplever problem med att behålla och/eller rekrytera personal och tre av tio har funderat på att lägga ner eller flytta verksamheten på grund av brottsligheten. Trenden är lika oroväckande som den är tydlig – allt för många handlare utsätts på kontinuerlig basis för stölder, skadegörelse, hot, våld och bedrägerier. Brotts som sällan leder till några konsekvenser för den kriminelle. Exempelvis leder endast 0,8 procent av bedrägeribrotten till en fällande dom.

Svensk Handel ger dagligen råd och stöd direkt till handelns företag. För att brott mot handeln ska kunna utredas effektivt förser Svensk Handel polis, åklagare och andra myndigheter med un-

derlag och information. Vi verkar för nolltolerans mot brott, fler synliga poliser på gator och torg, tillträdesförbud och avskaffande av straffrabatt för återfallsförbrytare.

I handelsbranschen finns stort engagemang och en vilja att skapa grogrund för företagande. Där finns också en stor kännedom om de faktiska förutsättningarna på platsen där de bedriver sin verksamhet. Därför måste de involveras i kommunernas långsiktiga trygghetsarbete.

Svensk Handel har ett antal förslag på åtgärder som krävs för att återupprätta ett rättssäkert samhälle där även små brott tas på allvar. Utgångspunkten är brott som drabbar handeln, men åtgärderna är effektiva mot ett stort antal brott som drabbar medborgarna i det dagliga livet.

Nolltolerans mot mängdbrott samt kraftfulla och effektiva påföljder för dem som systematiskt begår brott

Handel är samhällsservice. Det gäller såväl skapandet av utbud av varor men också den roll som handeln intagit genom att vara postombud och utlämningspunkt. Det stora hotet mot denna samhällsservice är kriminalitet. I vissa fall har situationen blivit så pass allvarlig att handlare tvingats lägga ned verksamheten eller begränsa samhällsservice såsom utlämning av paket eller tillgång till varuutbud. Konsekvensen blir att de boende förlorar tillgång till den service andra tar för givet. Dessutom försvinner arbetstillfällen i områden där behoven ofta är som störst.

Med en låg polistäthet minskar möjligheten att ingripa, utreda och följa upp brott såsom stöld och olaga hot vilket gör att få brott utreds och ännu färre klaras upp.

Upprepad brottslighet är ett omfattande problem. Mängdrabatten gör det i princip riskfritt att återkommande stjäla i butiker, i synnerhet för personer som samtidigt misstänkts för grövre brott. Detta eftersom exempelvis ringa stöld inte

påverkar straffvärdet om personen blir dömd för ett grövre brott. Detta leder också till att många mindre allvarliga brott aldrig utreds.

Utgångspunkten måste vara att fler brott än det grövsta ska räknas in i bedömningen av straffvärdet vid straffmätningen. Dagens mängdrabatt måste därför slopas. I stället vill Svensk Handel se en straffmätning som dels leder till att varje begånget brott utreds, dels innebär en straffskärpning för upprepad brottslighet. Att begå många brott är trots allt värre än att begå få.

Svensk Handel kräver nolltolerans mot mängdbrott. Det i sin tur kräver att polis, åklagare och domstolar genom sitt agerande signalerar att stävjandet av denna typ av brottslighet är prioriterad. Ett tydligare brottsofferfokus och en förståelse för hur denna typ av brottslighet påverkar människors vardag behöver genomsyra myndigheternas arbete.

Idag är böter den vanligaste påföljden vid butiksstöld. Detta trots att många av förövarna saknar förmåga och vilja att betala. Det är viktigt att det straff en gärningsperson riskerar är tillräckligt avskräckande för att uppnå sitt syfte.

Bötesstraff med tillhörande notering i belastningsregistret är enbart avskräckande för laglydiga medborgare utan kriminell historik. För yrkes- och livsstilskriminella krävs andra påföljder. En stor del av dem som begår brott i butik är dessutom hitresande brottslingar utan fast adress i Sverige. De är ofta svåra att identifiera vilket tar stora polisiära resurser i anspråk. Hittills har

åklagarna till stor del använt möjligheten att utdela strafförelägganden för dessa, väl medvetna om svårigheten att någonsin kunna driva in skulderna efteråt. Föga överraskande är det mycket få av dessa individer som betalat sina böter.

Svensk Handel vill att:

- Mängdbrotten i alla dess former tas på större allvar hos politiker, polis, åklagare och i Sveriges domstolar.
- Mängdrabatten avskaffas. Upprepad brottslighet bör bestraffas hårdare snarare än mildare. Straffskärpning bör införas för återfallsförbrytare.
- Straffen skärps för organiserad brottslighet.
- Polisen aktivt arbetar för att fler brott ska polisanmälas.
- Brott som har rimliga förutsättning att klaras upp måste utredas och prioriteras.
- Hanteringen av stöldbrott i butik effektiviseras. Processen mellan brott, rättegång och avtjänande av straff behöver kortas betydligt.
- Påföljder som är anpassade efter gärningspersonens förmåga att göra rätt för sig används.

Öka antalet polisanställda

Sverige ligger i botten bland EU:s medlemsstater vad gäller antalet poliser per invånare. Sverige behöver fler poliser för att kunna hantera dagens situation. Den tidigare regeringens mål om 38 000 polisanställda, varav 26 200 poliser, till 2025 ser ut att misslyckas. Dagens 22 000 poliser ska bli drygt 4 000 fler inom ett år. De senaste fem åren har antalet poliser ökat med i snitt 388 årligen. Med den ökningstakten nås regeringens uppsatta mål om 26 200 poliser först om drygt 10 år.

Riksrevisionen har lämnat konkreta rekommendationer kring vad Polismyndigheten bör göra för att öka förmågan att utreda mängdbrott. Rekommendationerna innefattar bland annat uppbemanning av Polisens kontaktcenter, ökad samverkan för ärendesamordning, översyn av e-anmälningar samt stärkt brottsamordning. Svensk Handel delar Riksrevisionens syn och förutsätter att Polismyndigheten följer dessa rekommendationer.

Svensk Handel vill att:

- 10 000 fler poliser rekryteras de kommande 10 åren. En grundambition måste vara att Sverige når EU-snittet gällande polistäthet.
- Polisen säkerställer att polisiära kärnuppgifter blir utförda. Det innebär att fler civilanställda måste rekryteras.
- Tillgängligheten och professionaliteten hos polisens Kontaktcenter PKC (114 14) når upp till den nivå som företag och medborgare kan förvänta sig.

Beivra häleri för att komma åt organiserade stölder

För professionella stöldligor utgör hälerinätverken en central del av logistiken kring stölder i butik. Genom att angripa dem som handlar med eller hanterar stulna produkter kan rättsväsendet kraftigt försvåras för dem som begår brott på ett organiserat sätt.

Utförseln av stulna varor ur landet är omfattande och en stor del av det som stjäls i svenska butiker hamnar på den internationella marknaden. Kontrollen av gods som transporteras ut ur landet är i princip obefintlig och hanteringen av stöldgods är därmed närmas riskfri för de kriminella.

I augusti 2021 fick tullen utökade befogenheter och möjlighet att ingripa mot misstänkt stöldgods på väg ut ur landet. Det innebar dock bara att de har möjlighet att ingripa om de råkar hitta stöldgods i samband med tullkontroll. Det föreslås nu kriminalisering av utförsel av stöldgods vilket medför att Tullverket kan göra riktade kontroller mot just utförsel av stöldgods. Det polisiära arbetet mot aktörer som befattar sig med stulna varor behöver stärkas. Prioriterade platser bör vara marknadsplatser (såväl fysiska som digitala), butiker och restauranger där det kan misstänkas att handel med stulna varor pågår.

Svensk Handel vill att:

- Kommunernas tillsyn i högre grad används för att komma åt stöldgods och annan brottslighet.
- Företrädare för verksamheter som konsekvent befattar sig med stöldgods bör beläggas med näringsförbud.
- Beslagtaget gods där den misstänkte ej kan bevisa att varorna förskansats på legal väg ska återlämnas till rättmätig ägare eller förverkas. Stöldgodset ska kvarvara i beslag till dess ärendet slutgiltigt är avgjort.
- Kriminalisering av utförsel av stöldgods genomförs skyndsamt.

Prioritera digital brottslighet

Handelns utsatthet för IT-relaterade brott fortsätter att öka. I rapporten handelns utsatthet för IT-relaterad brottslighet uppgav 43 procent av handelsföretagen att de hade drabbats av IT-relaterade brott men endast hälften valde att polisanmäla. Den vanligaste anledning till detta var att "det ändå inte kommer leda till någon rättslig påföljd". Förra året polisanmälades närmare 200 000 bedrägeribrott. Endast 4 procent av dessa ledde till en fällande dom (personupplärades).

IT-brottsligheten finansierar till stora delar den grova organiserade brottsligheten. Enbart i Sverige bedöms IT-brottslighet ha genererat två miljarder i brottsvinster – vilket placerar IT-brottsligheten på samma nivå som narkotikaförsäljningens brottsvinster. I ett globalt perspektiv är IT-brottslighetens omfattning enorm och beräknas år 2025 omsätta mer än 1 000 miljarder dollar årligen.

Fler brott måste utredas och bestraffas, men kunskapen inom rättsväsendet är ofta bristfällig och anmälningar blir liggande eller läggs ner i samma ögonblick som de kommer in. Det behövs en samlad strategi för att se över hur man kan höja utbildningsnivån för att utreda IT-relaterad brottslighet inom hela rättsväsendet.

Svensk Handel vill att:

- Obligatorisk kunskap om IT-brottslighet säkerställs i polisutbildningen.
- Anmälningar av digital brottslighet förenklas.
- En nationell plattform för samverkan och informationsutbyte med privata näringslivet och offentliga aktörer inom cybersäkerhetsområdet upprättas.

Stärk beredskapen

Omvärldsläget har snabbt förändrats. Det säkerhetspolitiska läget har snabbt aktualiserats med Rysslands invasion av Ukraina men beredskapsläget har även tidigare aktualiserats av såväl pandemin som cyberattacker och attentat. Sveriges motståndskraft mot olika typer av attacker från främmande makt samt vår beredskap gällande försörjning samt tillgång till kritiska varor blir alltmer aktuell att prioritera.

I detta arbete har såväl näringslivet i stort som handeln en viktig roll. Handeln har upparbetade logistikkedjor och vana av att varuförsörja hela landet. Samtidigt är handeln känslig för cyberattacker.

I det politiska arbetet med beredskap måste därför näringslivet och handeln vara en naturlig del för samverkan.

Svensk Handel vill att:

- Handeln inkluderas i alla relevanta forum kring svenskt totalförsvaret samt kring försörjningsberedskap.

Effektivisera lagen om tillträdesförbud

Lagen om tillträdesförbud till butik trädde i kraft den 1 mars 2021. Lagen ger handlare en möjlighet att neka personer som vid upprepade tillfällen stjälar eller trakasserar butikens personal, tillträde till sin butik. I lagens förarbeten uttalas att en samlad och nyanserad bedömning ska göras av risken för att en person genom brott eller på annat sätt angriper butiken. Det ska föreligga en klar och konkret risk. En fällande dom ska, enligt förarbetena, inte krävas för att tillträdesförbud ska meddelas.

När Svensk Handel analyserat utfallet av det andra året med lagen i kraft, kan vi konstatera att 56 procent av förbuden har resulterat i att förbudspersonen inte återvänt till butiken. Samtidigt är det knappt hälften av ansökningarna (47 procent) som resulterar i ett faktiskt förbud.

Det största problemet idag är att allt för många ansökningar avslås på tveksamma grunder, eller i värsta fall, inga grunder alls.

En stor anledning till att många tillträdesförbudsansökningar avslås är att åklagare, i strid med förarbetena, framhåller att den aktuella personen tidigare ska ha lagförts för brott mot den butiken i fråga.

Svensk Handel kräver att åklagarnas tillämpning av lagen ska utgå från förarbetena och att en samlad och nyanserad bedömning görs av varje enskilt fall. Detta är särskilt angeläget då en mycket liten andel av butiksbroten de facto klaras upp. Rättstillämpningen kring tillträdesförbud behöver också bli mer enhetlig över landet.

Svensk Handel vill att:

- Tillträdesförbudets tillämpning utvärderas i syfte att öka antalet beviljade tillträdesförbud.
- Överträdelser av tillträdesförbud blir mer kännbart.

Involvera handeln i det brottsförebyggande arbetet

Näringslivet och handeln spelar en stor roll i att skapa trygghet för invånare och besökare i ett område. Butiker, restauranger och caféer bidrar till att en mix av människor och funktioner etableras på platser, vilket är viktigt i det trygghetsfrämjande och brottsförebyggande arbetet.

Kommuner har sedan juli 2023 ett nytt lagstiftat brottsförebyggande uppdrag i vilket samverkan med näringslivets aktörer lyfts fram som en viktig del. En kommun som önskar vara framgångsrik i sitt brottsförebyggande arbete måste lägga stor vikt vid att attrahera näringsidkare och skapa förutsättningar för en stark handel och en levande kvällsekonomi. Både där faktisk osäkerhet och upplevd otrygghet råder, saknas förutsättningar att driva företag, skapa arbetstillfällen och i förlängningen förmågan att finansiera skola, välfärd och infrastruktur.

Enbart genom samverkan kan det brottsförebyggande arbetet bli verkligt effektivt. Svensk Handel vill bidra med kunskap och engagemang till landets kommuner om såväl vikten av att samverka men också hur handelns medverkan i samverkansprojekt kan säkerställas.

Svensk Handel vill att:

- Det tillsammans med handelsbranschen och handelsföretag tas fram ett arbetssätt för kommuner att utgå ifrån för att säkerställa att handeln involveras i kommunernas brottsförebyggande arbete.
- Användandet av appen Säkerhetscenter ökar i Sveriges kommuner genom dialog med kommuner, SKR och andra relevanta aktörer.

